

N:o 56.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående dels ändrade bestämmelser rörande lönetursberäkning för vissa lärare, dels inrättandet af en kommission för bedömande af undervisningsprof för lärarebefattningar; gifven Stockholms slott den 9 mars 1894.

Under återopande af bifogade protokoll öfver ecklesiastikärenden för denna dag vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen:

dels att medgifva att bestämmelsen beträffande godkändt undervisningsprof såsom vilkor för lönetursberäkning såsom adjunkt vid allmänt läroverk måtte upphöra att gälla; samt att denna ändring må vinna tillämpning från och med början af nästa kalenderår;

dels att till inrättande i hufvudsaklig öfverensstämmelse med de i berörda protokoll angifna grunder af en kommission i hufvudstaden, inför hvilken samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken skola afläggas, bevilja ett årligt reservationsanslag af 12,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

G. F. Gilljam.

*Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9
mars 1894.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve LEWENHAUPT,
Statsråden: friherre VON ESSEN,
friherre ÅKERHJELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON.

8:o.

Departementschefen anförde vidare i underdånighet:

»Då förslag till lag om stiftstyrelse den 10 februari sistlidet år föredrogs för Eders Kongl. Maj:t, yttrade jag bland annat, att antagandet af berörda lagförslag måste föranleda en ny anordning af de nuvarande profven för erhållande af anställning vid de allmänna läroverken samt att jag i detta afseende närmast tänkt mig en förändring, sådan som förordats i motiven till förslag till stadga för rikets allmänna läroverk, afgifvet den 13 januari 1891. I enlighet dermed skulle alla undervisningsprof afläggas inför en för ändamålet tillsatt kommission i hufvudstaden, hvilken kommission

skulle bestå af dels fasta, dels tillfälliga ledamöter. Ett godkänt undervisningsprof skulle gälla öfver hela riket och icke behöfva förnyas för befattning af samma slag och i samma ämnen; vidare skulle dessa prof kunna afläggas icke blott under läseterminerna utan äfven under ferierna, något, som i hufvudstaden lätt låte sig göra, då man der genom särskild öfverenskommelse utan svårighet skulle kunna erhålla behöfligt antal lärjungar.

Andra Kammarens första tillfälliga utskott vid 1893 års riksdag yttrar i sitt utlåtande n:o 6, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Eders Kongl. Maj:t med begäran om framläggande af förslag till ändrade bestämmelser angående skolkonsistoriernas sammansättning m. m. beträffande berörda fråga följande: »Den svagaste punkten i afseende å styrelsen öfver de allmänna läroverken ligger i den nu gällande ordningen för lärareprofers afläggande och bedömande. Det synes ock vara hufvudsakligen i detta hänseende, som konsistoriernas verksamhet ansetts otillfredsställande från läroverkens synpunkt. För närvarande gäller, att sökande till lärarebefattning är skyldig aflägga undervisningsprof i de till platsen hörande ämnen, äfven om han förut aflagt godkänt prof i samma ämnen, hvilket är betungande såväl för lärarekåren som för de bedömande myndigheterna. En förändring i denna skyldighet kan under nuvarande förhållanden svårigen ske, då olika grunder för bedömandet måste göra sig gällande hos de särskilda konsistorierna och således en rättvis jämförelse mellan de sökande icke vore möjlig på grund af vitsord från olika konsistorier. Läroverkskommittén af 1882 ansåg, att den obligatoriska profårskursen lemnade tillfälle att bilda sig ett säkrare omdöme om lärarens kompetens för lärarekallet än det, som kunde vinnas genom att åhöra blott ett par timmars lärareprof, och att sökande därför väl borde ega rättighet, men ej skyldighet att genom inför vederbörande domkapitel aflagdt undervisningsprof styrka sin skicklighet. Utskottet tror dock ej, att saken dermed vore hjälpt, ty då en sökande till ordinarie lärarebefattning säkerligen i de flesta fall skulle vilja genom undervisningsprof styrka den utbildning i lärarekallet, han förvärfvat genom tjenstgöring efter profårets slut, qvarstode alltid den olägenheten, att ett prof, aflagdt inom ett stift, icke vore fullt jämförligt med ett prof, aflagdt inom ett annat stift.

Den af Kongl. Maj:t den 6 juni 1890 tillsatta kommittén för utarbetande af ny läroverksstadga uttalade såsom sin mening, att alla undervisningsprof borde afläggas inför en för ändamålet tillsatt kommission i hufvudstaden och att ett inför kommissionen aflagdt undervisningsprof skulle gälla för hela riket. Såsom ofvan anförts, har departementschefen ansett detta förslag böra godkännas.

Motionären har likaledes ansett, att lärareprof icke vidare borde afläggas inför konsistorierna, på sätt hittills egt rum. Han har emellertid ansett, att det blefve allt för betungande för hufvudstadens skolor, om alla lärareprof skulle afläggas derstädes, en åsigt, som äfven uttalades af 1882 års läroverkskommitté, och har därför tänkt sig, att prof skulle kunna få afläggas i Stockholm, Göteborg, Upsala och Lund, och att Kongl. Maj:t skulle kunna därför utfärda sådana bestämmelser, att likformighet i betygen kunde åstadkommas.

Utskottet kan icke för sin del bedöma, i hvilken mån undervisningsprofvens förläggande uteslutande till en kommission i hufvudstaden skulle medföra olägenhet för dervarande skolor, och vågar därför icke uttala något bestämdt omdöme, huruvida lärareprofven böra afläggas endast på ett ställe eller på flera ställen. Men i öfrigt anser utskottet, att den af 1891 års skolkommitté föreslagna anordningen är i alla afseenden tillfredsställande och att den beräknade kostnaden därför af något öfver 10,000 kronor icke bör lägga hinder i vägen för dess genomförande.

Då emellertid departementschefen bestämdt uttalat sin anslutning till det berörda förslaget, anser utskottet anledning icke förefinnas för Riksdagen att hos Kongl. Maj:t göra någon framställning angående sättet för lärareprofvs afläggande.»

På grund af min ofvan nämnda åsigt angående undervisningsprofven för lärarebefattningar, i hvilken jag ytterligare stärkts genom bemälda utskotts uttalande i frågan, hemstälde jag den 19 maj sistlidet år, att Eders Kongl. Maj:t täcktes uppdraga åt den af Eders Kongl. Maj:t den 6 juni 1890 för utarbetande af förslag till stadga för rikets allmänna läroverk förordnade kommitté att, bland annat, afgifva förslag till de närmare bestämmelser och de ändringar i gällande föreskrifter, som befundes nödiga, derest samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid rikets allmänna läroverk skulle afläggas i hufvudstaden; och fann Eders Kongl. Maj:t godt att bifalla, hvad sålunda hemstälts. Efter fullgjordt uppdrag inlemnade bemälda kommitté den 24 sistlidne november »förslag till ändrade bestämmelser rörande undervisningsprof för lärarebefattningar vid rikets allmänna läroverk jemte dermed i samband stående frågor».

Kommitterade börja sin framställning med en beräkning af sannolika antalet af de undervisningsprof, som årligen skulle komma att för sökta lärarebefattningar eller af andra anledningar afläggas, äfvensom med en undersökning af huru lång tid under sista decenniet i medeltal förflutit från det en lärarebefattning blifvit ledig, till dess densamma blifvit tillsatt, och särskildt från fatalietidens utgång, till dess utnämning af vederbörande konsistorium eller direktion egt rum; och anmärka de härvid, att en följd

af profvens afläggande på samma ställe och inför samma myndighet tydligen måste blifva, att ett sålunda aflagdt prof skulle ega giltighet öfver hela riket. Derigenom skulle, enligt kommitterades åsigt, profvens hittills varande antal ej så litet minskas, då ej så få sådana hade föranledts deraf, att en sökande, ehuru han aflagt vederbörligt undervisningsprof i den sökta sysslans ämnen, likväl icke hade gjort det inför det konsistorium, som hade att tillsätta densamma. Till minskande af profvens antal skulle ock bidraga, om fasta ämnesgrupper bestämdes för lediga lärarebefattningar. Derigenom borde det nemligen blifva möjligt för en profvande att på en gång aflägga prof för alla de befattningar, till hvilka han i följd af sina studier hade utsigt att ifrågakomma. Och då enligt nu gällande bestämmelser för kompetens till lärarebefattning i allmänhet fordrades akademiskt betyg i fyra skolämnena, skulle, efter hvad erfarenheten hittills hade gifvit vid handen, lärarekandidater endast undantagsvis förvärfva sig sådant betyg i flera dylika ämnen. Men med den starka konkurrens, som för närvarande egde rum och för den närmaste framtiden antagligen komme att ega rum vid tillsättning af lärareplatser, skulle utsigten för en sökande att erhålla plats i andra ämnen än dem, som ingått i hans akademiska examina, blifva ganska ringa. Flertalet af de profvande skulle därför inskränka sig till att aflägga prof i fyra ämnen, antingen de gjorde detta på en gång eller vid skilda tillfällen.

Att vid beräkningen af sannolika antalet prof, som årligen komme att afläggas inför en central myndighet eller kommission, utgå från antalet prof, som under de senare åren aflagts inför vederbörande konsistorier och skoldirektioner, kunde därför näppeligen gifva ett pålitligt resultat. Säkrare hade det syntts kommitterade att härvid utgå från antalet af de obefordrade lärare, som för närvarande egde kompetens till lärarebefattningar, samt från antalet lärarebefattningar, som kunde antagas årligen blifva lediga till ansökning. Af de undersökningar, som kommitterade med afseende härå anstält, framginge, att antalet kompetente aspiranter till ämneslärarebefattningar kunde för vårterminen 1893 anslås till vid pass 270 samt att under nuvarande förhållanden årliga medeltalet af de för obefordrade till täffling öppna lärarebefattningarna kunde anslås till 33, deraf 13 lektors- och 20 adjunksbefattningar. Under förutsättning af att den nya anordningen af undervisningsprofven skulle träda i verket redan under innevarande år samt att, såsom kommitterade föreslagit, vid befördran till ordinarie tjänst större vikt än hittills komme att läggas på föregående tjänstgöring, vore antagligt att ytterst få af dem, som efter vårterminen 1893 vunnit kompetens till lärarebefattning, skulle under första året af profkommissionens verksamhet aflägga prof såsom sökande till dylik befattning. Något flere

af dessa komme utan tvifvel att aflägga dylikt prof under andra verksamhetsåret och ganska många under det tredje.

Årliga antalet prof, som skulle komma att afläggas inför kommissionen, beräkna kommitterade på följande sätt. Af de under vårterminen 1893 befintlige 270 obefordrade lärarne kunde 30 à 40 antagas redan hafva aflagt erforderliga prof inför konsistorium i det stift, inom hvilket de sökte befattning, och af de återstående skulle högst hälften eller 120 komma att — såsom sökande till 13 lektors- och 20 adjunktsbefattningar med i medeltal 3 sökande till hvar och en af de förra samt 4 sökande till hvar och en af de senare — aflägga undervisningsprof under kommissionens första verksamhetsår. Lades härtill 10 prof af redan anstälde lärare, skulle de fullständiga profvens antal under detta år komma att uppgå till 130. Under det följande året kunde de fullständiga profvens antal anslås till 110, nemligen 80 af de återstående från vårterminen 1893, 20 af sådana, som derefter vunnit kompetens, samt 10 af redan anstälde lärare eller af sådana, som redan förut aflagt prof. Tredje verksamhetsåret borde antalet fullständiga prof komma att nedgå till 70 à 80, nemligen 30 af de återstående från vårterminen 1893, 30 à 40 af sådana, som derefter vunnit kompetens, och 10 af redan anstälde lärare eller af sådana, som förut aflagt prof. Under de följande åren kunde de fullständiga profvens antal beräknas till 60. Det årliga tillskottet af kompetente aspiranter till lärarebefattningar kunde nemligen icke öfverstiga 50, då flere icke finge genomgå profår; och mer än 10 omprof hvarje år skulle antagligen icke förekomma. Utom de fullständiga profven vore emellertid ett icke obetydligt antal fyllnadsprof att vänta, företrädesvis i ett ämne; och kunde dessa beräknas till halfva antalet af de fullständiga profven. Sedan normala förhållanden inträdt, skulle således inför profkommissionen komma att afläggas fullständiga och fyllnadsprof för sökt lärarebefattning till ett antal, motsvarande ungefär 70 fullständiga prof.

Till nämnda antal skulle emellertid komma ett femtiotal prof för lönetursberäkning. Genom nådiga kungörelsen den 29 maj 1874 och cirkuläret den 1 juni 1877 angående rätt till lönetursberäkning vid befordran till tjenst vid allmänna läroverken för vissa lärare stadgades nemligen såsom vilkor för dylik lönetursberäkning, att godkändt undervisningsprof skulle inför vederbörlig myndighet hafva blifvit aflagdt. Och sedan genom nådig kungörelse den 12 september 1890 den rätt till lönetursberäkning blifvit upphäfd, som enligt nådiga cirkuläret den 11 december 1863 medgifvits vissa extra ordinarie lärare vid elementarläroverken, kunde lönetur icke beräknas hvarken för tjenstgöring vid enskildt läroverk eller för extra ordinarie tjenstgöring vid allmänt läroverk, utan att vederbör-

ligt undervisningsprof aflagts. Det måste därför vara högelingen angeläget för hvar och en, som genomgått sin profårskurs, att så snart som möjligt undergå dylikt prof. Och då, såsom nämnt, i regeln femtio lärarekandidater hvarje år avslutade sin profårskurs, skulle det förut beräknade antalet prof årligen komma att ökas med ungefär detta belopp. Då dessa prof för lönetursberäkning komme att afläggas omedelbart efter slutad profårskurs och innan den profvande vunnit den erfarenhet, öfning och färdighet, som någon tids tjänstgöring på egen hand medförde, kunde emellertid endast undantagsvis för dessa prof så höga vitsord erhållas, som den profvande hade utsigt att framdeles förvärfva och som för hans befordran kunde vara eftersträfvansvärda, hvarför dessa prof näppeligen kunde betraktas såsom definitiva eller beräknas skola i framtiden medföra en motsvarande minskning i de erforderliga profvens antal.

Då således dessa prof blott skulle hafva betydelse för lönetursberäkningen, men genom sitt stora antal vålla betydliga svårigheter vid organisationen af en centralmyndighet för profvens bedömande samt måste förorsaka såväl staten som de profvande icke obetydliga kostnader, framstälde sig den frågan, huruvida icke fordran på dylika prof såsom vilkor för lönetursberäkning utan fara kunde efterskänkas. Tydligen hade denna fordran faststälts, emedan man velat, att den, som skulle ega rätt till lönetur, skulle såväl i teoretiskt som i praktiskt hänseende hafva samma kompetens som ordinarie lärare och således borde hafva fullgjort allt, som erfordrades för att vinna ordinarie anställning. Då, enligt de nya bestämmelserna med afseende å beskaffenheten af de akademiska examina, som medförde behörighet till lärarebefattningar vid de allmänna läroverken, för adjunktsbefattning fordrades att hafva erhållit betyg i minst fyra skolämnen, samt att betyg i ämne, hvarmed ett annat i undervisningen vore nära förbundet, skulle vara åtföljdt af betyg äfven i detta, såsom betyg i botanik af betyg i zoologi och tvärtom, så kunde härigenom den teoretiska kompetensen för berörda befattningar anses tryggad. Detta gälde emellertid icke med afseende å lektorsbefattningar; ty då för behörighet till sådana befattningar kräfdes, utöfver hvad som fordrades för adjunktsbefattning, att hafva aflagt filosofie licentiatexamen i minst två ämnen samt disputationsprof i ett skolämne, så kunde derigenom icke teoretisk kompetens för undervisning i de högre klasserna anses vara ådagalagd för mer än ett ämne, det, hvari disputationsprof aflagts. De i licentiatexamen ingående ämnena kunde nemligen alla vara sådana, som icke förekomme i skolan, utan att behörigheten till sökande af lektorsbefattning derigenom upphäfdes och utan att högre betyg i skolämnen i kandidatexamen därför erfordrades. Det kunde därför lätt hända, att en,

som på grund af sina akademiska examina egde behörighet till lektorsbefattning, icke genast efter genomgången profårskurs hade tillräckliga kunskaper för att i tre ämnen meddela undervisning på det högsta skolstadiet.

Hvad åter den praktiska kompetensen anginge, ådagalades den, utom genom undervisningsprof, vid genomgående af profår. Vid meddelande af betyg öfver afslutad profårskurs gjordes ingen skilnad mellan dem, som afsett att derigenom förbereda sig för adjunkts- och lektorsbefattningar, utan bedömdes alla i det hela taget efter samma norm. Då emellertid de flesta af dem, som genomginge profår, blott hade adjunktskompetens, och då dessa tydligen icke kunde bedömas såsom lektorsaspiranter, om än åtskilliga bland dem sedermera förvärfvade lektorskompetens, så komme enligt sakens natur den för alla gemensamma normen snarare att afse adjunkts- än lektorskompetens. Ett i alla afseenden godt profårsbetyg kunde därför anses ådagalägga praktisk kompetens för adjunkts- ehuru icke för lektorsbefattning.

Härmed hade emellertid kommitterade ingalunda velat säga, att profårsbetyget skulle vid tillsättning ens af adjunktsbefattningar kunna ersätta betyget öfver undervisningsprof och göra detsamma öfverflödigt. Ty kommitterade vore visserligen öfvertygade, att den, som erhållit ett i alla afseenden godt profårsbetyg, hade den förmåga att undervisa, som erfordrades för afläggande af ett godkändt adjunktprof, men ansåge dock icke, med den stora vikt, som vid tillsättning af lärareplatser lades och borde läggas å undervisningsskicklighet, att nämnda betyg vore egnade att utgöra den egentliga grunden för en jämförelse mellan flere sökande med afseende härå. Profårsbetygen afgåfves nemligen af rektor, såsom föreståndare för den praktiska profårskursen, efter samråd med vederbörande lärare; men dessa lärare hade icke blifvit tillsatta med särskild hänsyn till denna uppgift och kunde understundom vara extra ordinarie eller i följd af ålder eller andra omständigheter härför mindre lämpliga. Och då rektor icke i alla ämnen kunde ega nödig sakkunskap för att med full noggrannhet gradera betygen i alla ämnen, kunde en viss ojemnhet i betygen i de särskilda ämnena icke undvikas. Ännu större kunde dock denna ojemnhet visa sig vara mellan de särskilda betygsgradationerna, särskildt de högre, vid de 5 olika profårsläroverken, som icke stode i någon närmare beröring med hvarandra. Orättvisa skulle därför lätt uppstå, om vid i öfrigt lika förhållanden en sökande skulle på grund af öfverlägsenhet med ett eller annat halfbetyg i profårsbetyget föredragas en annan, som genomgått sitt profår vid läroverk med strängare fordringar för de särskilda betygen.

Vidare vore att märka, att det alls icke vore ovanligt, att en kandidat, som erhållit svagare vitsord för sin profårskurs, genom några års verksamhet i skolans tjänst så utvecklat sig, att han för sina undervisningsprof blifvit bedömd med höga vitsord, under det att å andra sidan det icke vore utan exempel, att en kandidat, som fått höga vitsord i profårsbetyget, icke infriat de löften, han sålunda gifvit om sig, utan blifvit en medelmåttig lärare. Dessa olägenheter kunde icke heller afhjelpas af tjänstgöringsbetygen, ty dessa, som utfärdades af öfver hundra rektorer för olikartade läroanstalter, från universitetsrektorn till den tillförordnade rektorn för en tvåklassig pedagogi, afsåge så olika undervisningsstadier och gäfves efter så olika måttstock, att de med afseende å graden af undervisningsskicklighet knappast vore jemförliga. Utan särskilda undervisningsprof skulle det därför blifva nödvändigt att vid tillsättning af lärareplatser nästan helt och hållet lemna graden af undervisningsskicklighet utan afssende.

Ehuru således undervisningsprofven visat sig behöfliga, för att tillsättning af lärarebefattningar skulle kunna ega rum till båtнад för skolorna och med rättvisa mot de sökande äfvensom för att ådagalägga behörig kompetens hos den, som skulle räkna lönetur för lektorsbefattning, så ansåge dock kommitterade, att de utan fara kunde borttagas från villkoren för lönetursberäkning såsom adjunkt. Den myndighet, inför hvilken undervisningsprofven aflades, skulle härigenom befrias från ej ringa svårigheter och såväl statsverket som de här ifrågavarande lärarne från de icke obetydliga kostnader, som dessa prof skulle medföra. Kommitterade hemstälde därför, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen sådan ändring i bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 29 maj 1874 och cirkuläret den 1 juni 1877 angående lönetursberäkning för vissa lärare, att den, som genom akademiska examina och genomgången profårskurs vunnit behörighet till adjunktsbefattning, måtte för sådan tjänstgöring, som i nämnda kungörelse och cirkulär sades, erhålla rätt till lönetursberäkning såsom adjunkt från och med året näst efter det, hvarunder berörda behörighet vunnits.

Under förutsättning af Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens bifall till denna framställning, skulle antalet undervisningsprof om året, sedan normala förhållanden inträdt, uppgå till omkring 75 fullständiga prof, då till de i det föregående beräknade 70 profven lades de för vinnande af lönetursberäkning såsom lektor erforderliga, hvilka näppeligen komme att öfverstiga 5 om året. Äfven detta antal prof vore emellertid alltför stort för att utan de betänkligaste olägenheter kunna år efter år anställas på ett och samma ställe, derest profven skulle försiggå under pågående läse-termin. Ty då det öfvervägande flertalet af profvens bedömare väl måste väljas bland de på platsen befintliga allmänna läroverkens lärare, och då

de lärjungar, som borde vid profven närvara, måste tagas bland samma läroverk lärjungar i vissa klasser, skulle härvid undervisningens jemna gång vid dessa läroverk icke kunna uppehållas, utan ständiga, högst betänkliga rubbningar inträda, som snart skulle blifva outhärdliga. Förlades deremot profven till ferierna, skulle dessa olägenheter försvinna och till och med ett vida större antal prof kunna till samma ställe förläggas utan att för-
anleda öfvervinneliga svårigheter. Bedömare af profven kunde nemligen under sådant förhållande väljas inom hela landets lärarekår, och ett tillräckligt antal lärjungar skulle utan tvifvel kunna erhållas på frivillighetens väg. Tydligt vore emellertid, att både bedömare och lärjungar härvid måste tillerkännas vederbörlig ersättning för deras inställelse.

En betänklighet reste sig emellertid genast mot förslaget att förlägga alla undervisningsprof till skolfrierna, nemligen att tillsättningen af lärarebefattningar derigenom skulle betydligt försenas.

För att undersöka vigten af denna anmärkning hade kommitterade beräknat den tid, som under det sista decenniet i medeltal förflutit från det att en lärareplats blifvit ledig, till dess ansökningstiden för densamma utgått, samt från fatalietidens slut till tiden för platsens tillsättning af vederbörande konsistorium eller direktion, samt jemfört de sålunda vunna talen med dem, som kunde antagas komma att visa sig efter genomförandet af den föreslagna anordningen.

Enligt denna beräkning hade under decenniet $\frac{1}{5}$ 1882— $\frac{30}{4}$ 1892 tiden mellan befattnings ledigblifvande och fatalietidens utgång för lektorsbefattningar i medeltal utgjort 3 månader 23 dagar och för adjunks- och kollegabefattningar 3 månader 18 dagar, under det att tiden, som förflutit från fataliedagen, till dess befattningen blifvit af vederbörande konsistorium eller direktion tillsatt, i medeltal utgjort 6 månader 6 dagar för lektorsbefattningar samt för adjunks- och kollegabefattningar 5 månader 15 dagar. Den tid, som åtgått för befattningarnas tillsättning, hade emellertid icke så litet ökats under de sista åren; sålunda hade den för år 1891—92 i medeltal utgjort för lektorsbefattningar 7 månader 16 dagar och för adjunks- och kollegabefattningar 6 månader 11 dagar samt för år 1892—93 för lektorat 7 månader 4 dagar och för adjunkturer och kollegat 7 månader 3 dagar.

Vid beräkning af den tid, som enligt den nya ordningen skulle i medeltal åtgå för lärarebefattnings tillsättande, måste man tydligen utgå från de bestämmelser, som skulle komma att gälla med afseende å tiden för undervisningsprofven samt anmälningarna till desamma äfvensom beträffande lärareysslors tillsättning. I dessa hänseenden hade kommitterade ansett sig böra föreslå: att sökande skulle vid ansökningen föga betyg öf-

ver vederbörligt undervisningsprof, men att, i fall sökande icke aflagt dylikt prof, hans ansökning det oaktadt finge upptagas, derest han i densamma eller eljest inom trettio dagar efter ansökningstidens slut för konsistorium tillkännagäfvde sin afsigt att genom undervisningsprof fullfölja ansökningen samt derefter till konsistorium inlemnade betyg öfver berörda prof före den 15 september, om ansökningstiden för den sökta sysslan utgått mellan den 15 december och den 14 juni, eller före den 15 februari, om ansökningstiden utgått mellan den 15 juni och den 14 december; att sökande, som redan aflagt vederbörligt undervisningsprof i de till befattningen hörande ämnen, men önskade nytt sådant undergå, skulle beredas tillfälle dertill samt rätt att få betyget öfver detta prof taget i betraktande vid befattningens tillsättning, derest han på sätt och inom tid, som ofvan nämnts, gjorde anmälan om denna sin önskan samt insände betyg öfver det nya profvet; att för sökande till lektorsbefattning, för hvilken ansökningstiden utgått mellan den 15 november och den 14 december, tiden för inlemnande af betyg öfver disputationsprof finge utsträckas till den 15 mars; att anmälan till undervisningsprof under sommarperioden -- mellan den 15 juni och den 1 september -- skulle ske före den 15 maj eller i vissa fall före den 1 juli, under det att anmälan till prof under vinterperioden -- mellan den 8 och den 22 januari -- skulle ega rum före den 15 december eller i vissa fall före den 1 januari; samt att konsistorium skulle, sedan den tid tilländagått, inom hvilken sökande egde att tillkännagifva, huruvida han hade för afsigt att aflägga prof för den sökta sysslan, pröfva de inkomna ansökningshandlingarna och, derest ingen behörig sökande förklarat sig vilja aflägga dylikt prof, företaga tillsättningen af den lediga befattningen, men, derest behörig sökande anmält sig vilja sådant prof undergå, uppskjuta tillsättningen, till dess den tid lupit till ända, inom hvilken betyg öfver aflagda undervisnings- eller disputationsprof borde vara hos konsistorium inlemnade.

Med denna anordning skulle således tiden för en befattnings tillsättning från ansökningstidens slut komma att vaxla mellan 1 och 9 månader, om man lemnade utom räkningen den tid, som vederbörande skolstyrelse behöfde för fattande af sitt beslut och som i medeltal kunde antagas uppgå till en vecka. Om samtliga sökande, som beslöte sig för att fullfölja ansökningen, redan vid ansökningstidens slut aflagt vederbörligt undervisningsprof för den sökta sysslan och afstode från sin rätt att undergå nytt prof för densamma, skulle tillsättningstiden tydligen kunna inskränkas till en månad. Och i samma mån som de nya bestämmelserna hunnit göra sin verkan, kunde detta förhållande antagas blifva det vanliga, hvarigenom tillsättningstiden, till stor fromma för lärarekåren och särskildt de ny-

utnämnde, skulle betydligt förkortas. Men äfven om man antog, att undervisningsprof skulle afläggas för alla lärarebefattningar, som under ett år tillsattes, så skulle, under förutsättning att fatalietiderna vore likformigt fördelade öfver året, tillsättningstiden i medeltal för adjunks- och kollegabefattningar blott uppgå till $5\frac{3}{4}$ månad och för lektorsbefattningar till $5\frac{5}{6}$ månad, tiden för den utnämmande myndighetens fattande af beslut härvid i medeltal beräknad till $\frac{1}{4}$ månad. Denna tid vore visserligen beträffande adjunksbefattningar $\frac{1}{4}$ månad längre än tillsättningstiden i medeltal under decenniet 1882—1892, men beträffande lektorsbefattningar lika mycket kortare. Jemförde man åter densamma med tillsättningstiden under de två sista åren, så visade den sig för båda slagen befattningar blifva med mer än 1 månad förkortad.

Man behöfde således icke befara, att genom den ifrågavarande anordningen tillsättningen af lärareplatser skulle fördröjas; tvärtom vunnes derigenom den beaktansvärda fördelen, att det berodde på de tillträdande lärarne sjelfva att i väsentlig mån påskynda den.

Med afseende å organisationen af bemälda kommission yttra kommitterade, att den borde vara så sammansatt, att den innebure den största möjliga garanti för att alla prof bedömdes efter samma måttstock och med fullständig sakkunskap. För detta ändamål hade kommitterade ansett nödigt, att kommissionen bestode af två slags medlemmar, nemligen dels sådana, som deltog i bedömandet af alla prof och af hvarje profs alla delar, dels sådana, som blott deltog i bedömandet af prof i ett visst eller i vissa bestämda ämnen. De förra, hvilka kommitterade för korthets skull ville kalla fasta eller ständiga medlemmar, skulle det företrädesvis tillkomma att sörja för likformigheten i de särskilda profvens bedömande samt att tillse, huruvida de allmänna pedagogiska, didaktiska och metodiska reglerna vid dem blifvit iakttagna. Och hade dessa ansetts böra utgöra flertalet inom kommissionen vid profs bedömande. De senare åter skulle representera den speciela sakkunskapen, och då samma person i allmänhet icke kunde anses ega speciel sakkunskap i mer än ett eller ett fåtal ämnen, skulle dessa förordnas såsom specielt sakkunnige medlemmar för ett visst eller vissa bestämda ämnen och således blott deltaga i bedömandet af prof i detta eller dessa ämnen. Med anledning häraf benämndes dessa tillfälliga eller specielt sakkunniga medlemmar.

Då enligt hittills gällande bestämmelser undervisningsprof skulle afläggas inför konsistorierna och dessas medlemsantal vaxlade mellan 5 (i Lund) och 10 (i Göteborg), hade antalet af dem, som deltagit i bedömandet af de särskilda profven, varit mycket olika; men då konsistorium för att vara beslutmessigt, ifall olika meningar inom detsamma gjorde sig gäl-

lande, borde räkna minst 5 ledamöter, kunde detta antal anses såsom det minsta, som hittills tjenstgjort vid undervisningsprofven. Detta antal borde också vara fullt tillräckligt, helst om samtliga medlemmar blifvit enkom valda för berörda ändamål, hvilket, såsom bekant, icke varit fallet med konsistoriales. Kommitterade föresloge därför, att kommissionen vid profs bedömande borde räkna 5 ledamöter, deraf 3 ständiga och 2 specielt sakkunniga, hvarvid dock vore att märka, att de sakkunnige kunde vaxla för hvar och ett i profvet ingående ämne. Så skulle t. ex. ett prof i matematik, naturalhistoria och modersmålet i allmänhet komma att bedömas, utom af de tre ständiga ledamöterna, af två sakkunniga i matematik och två andra sakkunniga i naturalhistoria samt af ytterligare två andra i modersmålet, under det att ett prof t. ex. i matematik, fysik och kemi kunde komma att bedömas, utom af de tre ständiga medlemmarne, af två sakkunniga i matematik och fysik och af två andra sakkunniga i kemi eller af en sakkunnig i matematik och fysik, en i matematik och kemi och en i fysik och kemi eller möjligen af två, som vore sakkunniga i alla tre ämnena.

Då det ofvan blifvit sagdt, att de ständiga medlemmarne skulle deltaga i bedömandet af alla prof, vore det icke så att förstå, att de ständige ledamöterna skulle oupphörligt vara desamma. Detta läte sig nemligen icke genomföra. Dels kunde de af sjukdom eller annat laga förfall hindras att tjenstgöra, dels skulle knappast någon vilja åtaga sig ett så magtpåliggande och tröttande uppdrag för hela sommaren och större delen af vinterferierna. Emellertid borde kontinuiteten icke lida något svårare afbräck derigenom, att en af de ständiga ledamöterna ombyttes hvar tredje eller fjärde vecka. Icke större betydelse för likformigheten i bedömandet skulle det hafva, om de tillfälliga ledamöterna i de särskilda ämnena vore olika vid olika tillfällen. Också komme det antagligen att visa sig nödvändigt att låta dessa oftare vaxla, då det med den mindre tjenstgöring och deraf följande mindre aflöning, som tillkomme dessa, skulle blifva svårt att för en längre tid i sänder binda dem vid hufvudstaden.

Då sålunda de ständiga ledamöterna skulle få en längre och mer oafbruten verksamhet inom kommissionen och, såsom utgörande flertalet inom densamma, komma att utöfva ett större och mer genomgripande inflytande på karakteren af dess verksamhet, borde dessa ledamöter förordnas af Eders Kongl. Maj:t på viss tid t. ex. 3 år, under det att de tillfälliga ledamöterna kunde, äfven de för viss tid, förordnas af chefen för Kongl. ecklesiastikdepartementet.

Sedan normala förhållanden inträdt, borde ett antal af sex till åtta

ständiga medlemmar samt fyra till sex specielt sakkunniga för hvarje ämne befinnas tillräckligt.

Bland de ständiga ledamöterna skulle en vara särskildt förordnad såsom ordförande och en såsom vice ordförande. Ordföranden, hvilken det i främsta rummet skulle åligga att enligt gällande föreskrifter anordna och leda profven, skulle särskildt hafva

att mottaga inkommande ansökningar om undergående af prof;

att bestämma tiden för de särskilda profven och derom underrätta vederbörande;

att till tjänstgöring inkalla så många kommissionsmedlemmar af hvartdera slaget, som för de särskilda dagarne af profperioden befunnes erforderliga;

att anskaffa och tillkalla behöfligt antal lärjungar;

att sörja för anskaffande och tillhandahållande dels af de skriftliga lärjungearbeten, som af de profvande skulle rättas, dels af uppgifter för de muntliga profven i de särskilda ämnena;

att förvalta åt kommissionen anslagna medel och deröfver föra räkenskap;

att tillse, det såväl diarium öfver inkommande och utgående skrivelser som ock protokoll vid kommissionens sammanträden blefve vederbörligen förda.

Ordföranden skulle härvid biträdas dels af en sekreterare, som hade att föra diarium och protokoll, att utskrifva expeditioner och räkenskaper m. m., dels af en ständig ledamot, som skulle bestrida detaljgöromålen vid profvens anordnande. Denne ledamot skulle sålunda vara ordföranden behjelpelig vid anskaffande af de skriftliga arbetena samt uppgifterna för de muntliga profven äfvensom vid antagande af de för profven erforderliga lärjungarne; vidare skulle det åligga honom

att förvara berörda skripta och uppgifter samt att å behöriga tider utdela dem åt de profvande;

att tillkalla de lärjungar, som vid hvarje prof skulle närvara;

att öfvervaka de profvande vid arbete, som af dem skulle förrättas i enrum;

att förvara och till de profvande utlemna böcker och annan undervisningsmateriel, som borde dessa tillhandahållas.

De många göromål, som under profperioden skulle åligga denne ledamot, komme utan tvifvel att i regeln hindra honom från att deltaga i profvens bedömande, men vid tillfälligt förfall för annan ledamot skulle han dock kunna inträda.

Tydligt vore, att ordföranden och nyss bemälde ständige ledamot i

följd af de åligganden, som skulle tillkomma dem, borde vara bosatta i hufvudstaden, under det att kommissionens öfriga medlemmar kunde väljas såväl från landsorten som från hufvudstaden, och ansåge kommitterade lämpligast, att dessa företrädesvis utsåges bland de ordinarie lärarne vid rikets allmänna läroverk, samt att vid adjunktsprof en af de specielt sakkunnige vore en, som längre tid undervisat på adjunktsstadiet.

För åvägbringandet af de skriftliga arbeten, som af de profvande skola rättas, skulle antingen lärjungar från vederbörliga klasser kunna inkallas för att öfver meddelade uppgifter utföra sådana, eller ock skulle de skriftliga arbeten, som under en eller ett par terminer utförts af lärjungarne i afsedda klasser, kunna infordras från några allmänna läroverk. Dessa skripta skulle derpå genomgå af sakkunniga personer, hvilka hade att bland dem utvälja och låta afskrifva de för ändamålet lämpliga. De sålunda erhållna skripta skulle mångfaldigas genom hektografi eller på annat sätt, på det att såväl kommissionens medlemmar som de tillstädesvarande lärjungarne kunde hafva hvar sitt exemplar, då rättelserna af de profvande genomginges. Uppgifter för de muntliga profven borde föreslås af de sakkunnige i hvarje ämne samt pröfvas och antagas af kommissionen, hvarefter de skulle numreras och utdelas i nummerföljd eller genom lottning.

Undervisningsprof för lektorsbefattning skulle hållas med lärjungar, som under föregående termin tillhört endera af sjunde klassens afdelningar, och prof för adjunktsbefattning med lärjungar, som under föregående termin tillhört femte klassen, utom vid prof i ämnen, som först i femte eller sjette klassen inträda i undervisningen, vid hvilka lärjungar ur sjette klassen skulle användas.

De tillkallade lärjungarnes antal skulle icke vara allt för ringa, då tillfälle borde lemnas den profvande att ådagalägga sin förmåga såväl att lämpa sin undervisning efter olika individer som att sysselsätta och hålla uppmärksam en hel klass. Ett antal af tio lärjungar borde emellertid för sagda ändamål vara tillräckligt, hvarför kommitterade föresloge att så många lärjungar i allmänhet skulle vid hvarje prof vara tillstädes.

Utan tvifvel komme de lärjungar, som assisterade vid undervisningsprofven, att få sina kunskaper utvidgade på åtskilliga punkter samt korrigerade och befästade på andra, men då den undervisning, som härvid komme dem till del, icke kunde blifva sammanhängande eller ordnad, vore antagligt att flertalet af lärjungar och deras målsmän komme att anse, att det besvär och den tidspillan, som närvaron vid profven föranledde, icke uppvägs af det gagn för lärjungens kunskaper, som deraf skördades. För erhållande af ett tillräckligt antal lärjungar vore därför

erforderligt, att någon ersättning medgåfves lärjungarne för inställelsen. Denna ersättning behöfde dock ej blifva synnerligen stor, utan kunde inskränkas till 1 kr. 50 öre för fullständigt prof åt lärjunge ur femte klassen samt till 2 kr. à 2 kr. 50 öre åt lärjunge ur högre klass. Rektorerne vid de allmänna läroverken i hufvudstaden skulle anmodas att mottaga anmälningar af de lärjungar från vederbörliga klasser, som önskade assistera vid profven, samt att lemna förord åt dem, de funne för ändamålet lämpliga, hvarefter kommissionens ordförande och den ständige ledamot, som förordnats till hans biträde, skulle antaga det behöfliga antalet samt fördela dem till tienstgöring under vissa veckor eller vissa veckodagar.

Med afseende å sjelfva undervisningsprofvens anordnande anför kommitterade vidare rörande den profvandes förberedelse till prof, att han dervid borde ega begagna alla de hjälpmedel, han sjelf ville medföra; och borde genom kommissionens försorg honom tillhandahållas vanliga handböcker och lexika samt de läroböcker, som användes vid Stockholmsläroverken, äfvensom kartor och öfrig erforderlig undervisningsmateriel. Äfven vid rättandet af de skriftliga arbetena kunde samma bestämmelser med afseende å hjälpmedel gälla, då den profvande sålunda så mycket som möjligt sattes i samma läge som vid rättandet af dylika arbeten i eget hem. Tydligt vore emellertid, att kommissionen för sagda ändamål måste disponera en lämplig samling af böcker, kartor och öfrig undervisningsmateriel. Billigast kunde detta åvägbringas genom öfverenskommelse med något af de högre allmänna läroverken i hufvudstaden. Emellertid måste en viss summa årligen härtill anslås.

Beträffande kostnaderna för genomförandet af den föreslagna nya anordningen af undervisningsprofven för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken anför kommitterade följande:

»Den ersättning, som bör tillkomma kommissionens medlemmar, hafva kommitterade ansett böra utgå i form af arfvoden, dels fasta arfvoden åt ordföranden och den ständige medlem, som förordnas till hans biträde, för de särskilda göromål, som åligga dem, dels arfvoden, som efter antalet af de prof, i hvilkas bedömande hvarje ledamot deltagit, bestämmas sålunda, att 5 kronor beräknas för åhörande och bedömande af prof i hvarje ämne, då ledamot på samma dag deltagit i bedömande af prof i två eller flere ämnen, under det att för åhörande och bedömande af prof i ett enda ämne under en dag beräknas 10 kronor. Skulle emellertid det sålunda beräknade arfvodet för ledamot från landsorten blifva mindre än det belopp, som skulle till honom utgå, derest ersättning för honom beräknades enligt tredje klassen af gällande resereglemente, borde hans arfvode bestämmas enligt denna beräkningsgrund.»

»I öfverensstämmelse med hvad kommitterade sålunda antagit och föreslagit, hafva de uppgjort följande

Kostnadsberäkning:

Till ordföranden	årligt arfvode	Kr.	750
» en ständig ledamot	» »	»	1,000
» sekreteraren	» »	»	500
» arfvoden enligt angifven beräkning åt kommissionens ledamöter		»	7,500
» ersättning åt lärjungarne		»	1,200
» anskaffande och mångfaldigande af erforderliga skriftliga arbeten		»	450
» böcker, skrifmaterialier, värme, upplysning, uppässning och extra utgifter		»	600

Summa Kr. 12,000.»

»Såsom ofvan antydts, gäller denna kostnadsberäkning blott under förutsättning, att de undervisningsprof, kommissionen årligen har att bedöma, icke öfverstiga 65 fullständiga och 30 fyllnadsprof eller det antal prof, som beräknats skola förekomma, sedan normala förhållanden inträdt. Ett större antal prof skulle kommissionen med en arbetstid af 10 veckor under sommaren och 2 veckor under vinterferierna icke kunna medhinna, derest den arbetade på blott en afdelning. Under de två eller tre första åren af kommissionens verksamhet, då ett vida större antal prof måste antagas förekomma, måste därför kommissionen under en stor del af tiden arbeta på två afdelningar, hvardera med det antal ledamöter, som ofvan föreslagits. I följd häraf måste åter kostnaderna i det närmaste fördubblas, åtminstone under de två första åren. Ty om också icke kommissionen hela tiden arbetade på två afdelningar, måste åtskilliga kostnader för-anledas af de åtgärder, som erfordras för att åstadkomma öfverensstämmelse i de båda afdelningarnas sätt att bedöma profven. För detta ändamål torde nemligen blifva nödvändigt, att de ständiga ledamöter, som sedermera skola tjenstgöra i de särskilda afdelningarna, under de båda första veckorna gemensamt deltaga i profvens bedömande för att sålunda kunna komma till en gemensam norm för betygen. Men äfven sedan de båda afdelningarna börjat arbeta hvar för sig, torde det befinnas ändamålsenligt, att ledamöter från den ena afdelningen deltaga i arbetet å den andra. På sådant sätt skulle utan tvifvel nödig öfverensstämmelse kunna vinnas. Kommitterade tveka därför icke att för de första åren af kommissionens verksamhet föreslå en sådan delning jemte dermed i sammanhang

stående åtgärder, såsom ökande af ledamöternas antal, höjande af de fasta arfvodena m. m.»

»De kostnader, inrättandet af en central profkommission skulle medföra, synas sålunda, särskildt under de första åren, blifva temligen betydliga. Men tager man i betraktande hvad dermed vinnes, torde de icke kunna anses afskräckande. Vinsten deraf skulle nemligen blifva mångfaldig. Konsistoriernas ledamöter, som af öfriga göromål äro mycket upptagna, skulle befrias från ett ganska drygt arbete. De lärare vid stiftsstädernas läroverk, som, ehuru icke konsistoriemedlemmar, ofta anlitas såsom bisittare vid undervisningsprofven, skulle icke vidare af denna anledning hindras i sin tjenstgöring. Lärjungarne vid stiftsstädernas läroverk, som nu oupphörligt störas i sin läsning, dels derigenom att de måste närvara vid profven, dels emedan de lärare, af hvilka de skulle undervisas, äro upptagna såsom bisittare vid desamma, skulle lättare medhinna sina kurser. Undervisningen äfven vid öfriga läroverk skulle blifva jemnare, då tjenstledighet för profs afläggande ej längre behöfde meddelas de lärare vid desamma, som vore under ansökning till lärarebefattning. De obefordrade lärarne skulle befrias från betydliga kostnader, då de å ena sidan icke behöfde betala vikarie-ersättning under den tid, de för profs afläggande vore hindrade att tjenstgöra, och å andra sidan kunde på en gång undergå alla ifrågakommande prof, i stället för att, såsom nu ofta sker, aflägga ett flertal prof och inför den ena myndigheten efter den andra. Och slutligen skulle lärareplatserna kunna snabbare tillsättas, då profven vore på förhand aflagda.»

Rörande öfvergången till det nya sättet för undervisningsprofvens anordning föreslå kommitterade slutligen att den första profperioden utsättes till sommaren, och att undervisningsprof enligt hittills gällande ordning fortfarande må afläggas för alla lärarebefattningar, till hvilka ansöknings-tiden utgått inom viss angifven dag.

Öfver kommitterades ofvan framställda förslag hafva utlåtanden infor-drats af samtliga domkapitel samt direktionerna öfver Stockholms stads undervisningsverk och Nya elementarskolan i Stockholm. Och hafva samtliga dessa myndigheter tillstyrkt eller lemnat utan anmärkning hvad kommitterade hemställt angående sådan ändring i nådiga kungörelsen den 29 maj 1874 och cirkuläret den 1 juni 1877, att den, som genom akademiska examina och genomgången profårskurs vunnit behörighet till adjunks-befattning, må för sådan tjenstgöring, som i nämnda kungörelse och cirkulär säges, erhålla rätt till lönetursberäkning såsom adjunkt, utan hinder deraf, att undervisningsprof för adjunksbefattning icke blifvit af honom aflagdt. Flere af bemälda myndigheter hafva derjemte yrkat, att äfven

lönetersberäkning såsom lektor skulle utan undervisningsprof medgifvas dem, som i öfrigt fullgjort, hvad som i nämnda kungörelse och cirkulär fordras för åtnjutandet af berörda förmån, under förmenande att dessas kompetens till lektorsbefattning genom akademiska examina, disputation och genomgången profårskurs äfvensom genom det förhållande, att undervisning på det högsta skolstadiet blifvit åt dem uppdragen, vore tillräckligt styrkt.

Beträffande sjelfva hufvudfrågan, eller huruvida samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid allmänna läroverk böra afläggas inför en kommission i hufvudstaden på sätt kommitterade föreslagit, hafva meningarna varit något delade, i det domkapitlen i Upsala, Lund, Skara, Strengnäs, Vexjö, Göteborg, Hernösand och Visby samt Nya elementarskolans lärarekollegium, hvars yttrande direktionen för samma läroverk infordrat, tillstyrkt hvad kommitterade i detta hänseende föreslagit, åtskilliga dock med vissa förbehåll och vilkor, under det att domkapitlen i Linköping, Vesterås, Kalmar och Karlstad samt Nya elementarskolans direktion afgifvit afstyrkande utlåtanden. Till dessa sistnämnda torde äfven i hufvudsak böra räknas direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk.

Det skäl, som allmännast anförts mot den föreslagna anordningen, är att den tillsättande myndigheten derigenom beröfvas tillfället att personligen lära känna dem, mellan hvilka den skall träffa sitt val, och att tillsättningen derfor måste ske blott på grund af företedda betyg eller s. k. pappersmeriter; men sålunda vunnas ingen säkerhet för, att den utnämnde egde det allvar och den stadga i karakteren, att han kunde tillvinna sig lärjungarnes aktning och tillgifvenhet, eller den förmåga såsom undervisare och framför allt såsom uppfostrare, som man måste fordra af en lärare vid allmänt läroverk. Denna olägenhet vid den ifrågasatta anordningen har framhållits icke blott af myndigheter, som afstyrkt förslaget, utan äfven af flere bland de tillstyrkande, och några af dessa hafva i anledning häraf yrkat, att i sammanhang med profvens öfverflyttande till en centralkommission, tillsättningen skulle öfvertagas af Kongl. Maj:t, antingen omedelbart eller efter det förslag blifvit af vederbörande domkapitel eller direktion upprättadt. En närmare granskning af berörda skäl visar emellertid, att det ingalunda är så tungt vägande, som det till en början synes. Ty med hvilken säkerhet kan man väl i allmänhet döma angående en persons allvar och stadga i karakteren eller förmåga såsom uppfostrare af de korta stunder, man har tillfälle att iakttaga honom under ett undervisningsprof? Och hvad rätt har man i sjelfva verket att låta de subjektiva intryck, man erfarit af de profvandes personlighet, inverka på sin röst vid utnämningen? Gälla icke för tillsättningen bestämde föreskrifter och

måste icke hvad som af de röstande vid densamma åberopas vara grundadt på vederbörliga intyg? Intet af dessa intyg beror i allmänhet af den tillsättande myndigheten med undantag af betyget för undervisningsprovet. Men då i detta prof blott skall bedömas ådagalagd undervisningsskicklighet i vissa bestämda ämnen, och då dylik undervisningsskicklighet i hög grad kan finnas äfven hos sådana, som sakna allvar och stadga i karakteren eller som af andra skäl äro mindre lämpliga såsom uppfostrare, synes i sjelfva verket fördelen af den personliga bekantskap med de sökande, som kan vinnas vid profven, ej vara synnerligen stor, då man ju icke får antaga, att bedömares uppfattning af en sökandes personlighet och karakter blir bestämmande med afseende å de betyg, som meddelas honom för undervisningsskicklighet i de ifrågavarande ämnena.

Ett annat hufvudskäl mot det framställda förslaget är, att alla prof äro öfverflödiga, eller åtminstone skulle blifva det, om profärsinstitutionen mer utvecklades och förbättrades, om bestämdt formulär och bestämda betygsgrader fastställdes för tjänstgöringsbetygen, och om den tillsättande myndigheten hade rätt att gifva företräde åt dem, som tjänstgöra inom dess område. Att medgifva sistnämnda rätt skulle emellertid vara att i en ny form återinföra den 1849 afskaffade indigenatsrätten och skulle utan tvifvel leda till en förderflig exklusivitet. Ett fastställande af bestämda formulär och betygsgrader för tjänstgöringsbetygen skulle icke kunna göra undervisningsproven öfverflödiga, då den nödiga jemförelsen mellan flere sökande skulle komma att grundas på betyg, afgifna efter en mycket olika måttstock.

Att en utveckling af profärsinstitutionen är både önskelig och möjlig, nekas icke, men att sådana föreskrifter skulle kunna meddelas och genomföras, hvarigenom profärsbetygen skulle kunna läggas till grund för en fullt rättvis jemförelse mellan sökande med afseende på undervisningsskicklighet, betvivlas; och tydligt är att den förkofran eller tillbakagång, som blifvit en följd af skoltjänstgöring eller annan verksamhet efter slutad profärskurs, icke kan få något uttryck i profärsbetyget, likasom detta intet kan innehålla om undervisningsskickligheten i ämne, som icke ingått i profärskursen, hvarför detsamma icke kan ersätta undervisningsproven. Borttagas dessa, under det att hittills gällande former för tillsättningen i öfrigt förblifva oförändrade, synas blott två utvägar vara möjliga, nemligen antingen att låta ancienniteten blifva bestämmande med afseende å adjunksbefattningar och lärdomsförtjenster beträffande lektorsbeställningar, eller ock att utan alla närmare bestämmelser öfverlåta åt den tillsättande myndigheten att utse den, som densamma funne lämpligast för en ifrågavarande befattning, samt upphäfva rätten till besvär öfver vederbörande

myndighets beslut i dylik fråga. Den förra af dessa utvägar skulle emellertid antagligen leda till ett aflägsnande af de mer framstående förmågorna från skolbanan, der utsigten att genom personlig duglighet komma fortare fram sålunda vore stängd. Och den senare utvägen synes med våra förhållanden föga öfverensstämmande, i synnerhet skulle besvärserättens borttagande knappast kunna godkännas; men besvärserätt kan tydligen icke förekomma, der beslutet helt och hållet öfverlemnats åt den underordnade myndighetens eget bepröfvande, och utan att bestämda normer för det samma blifvit fastställda.

Vidare har mot en centralkommission för undervisningsprofvens bedömande anmärkts, dels att den skulle leda till en farlig centralisation och föra det med sig, att lärarnes utnämning öfverflyttades från domkapitel och direktioner till en centralstyrelse i hufvudstaden, dels att sökande till lärarebefattningar skulle genom en dylik anordning beröfvas den förmån de nu ega att få visa sin förmåga inför olika myndigheter; en profvande kunde nemligen genom opasslighet, tillfällig indisposition eller andra dylika orsaker misslyckas, och det vore då för honom både bättre och lättare att få aflägga nytt prof inför en annan myndighet. Huruvida profvens förläggande till en centralkommission i framtiden kommer att föranleda utnämningserättens öfverflyttande till en centralstyrelse, torde för närvarande icke kunna med någon säkerhet afgöras. Men att en centralisation understundom kan vara både gagnelig och tidsenlig, lär icke kunna bestridas. Förmånen för de sökande att kunna få aflägga prof inför olika myndigheter skulle väl egentligen bestå deri, att dessa myndigheter hade olika måttstock för profvens bedömande, men huruvida detta verkligen är en förmån, torde vara tvifvel underkastadt.

Ett förslag att inskränka profvens antal, utan att en profkommission upprättades, har framstälts af domkapitlet i Vesterås. Enligt detta förslag skulle efter genomgången profårskurs ett prof afläggas inför något domkapitel och det derjemte vara medgifvet sökande, som sådant önskade, att aflägga förnyadt prof. Häri föreslås således att ett undervisningsprof, aflagdt för ett domkapitel, hvilket som helst, skulle vara giltigt öfver hela riket, men att sökande skulle hafva rätt att aflägga förnyade prof inför samma eller annat domkapitel, då han funne sådant önskvärdt. Genomförandet af detta förslag skulle emellertid medföra alla de väsentliga svårigheter, hvaraf såväl den nuvarande som den af kommitterade föreslagna anordningen kunna anses lida. En följd deraf, att det öfverlättes åt de profvande sjelfva att afgöra, inför hvilket domkapitel prof skulle afläggas, blefve utan tvifvel att flertalet af profven koncentrerades på ett eller ett par domkapitel, utan att några anordningar vore vidtagna eller lämpligen

kunde vidtagas, hvarigenom en sådan mängd prof inom en begränsad tid der möjliggjordes. Antagligt är att domkapitlen i universitetsstäderna, der äfven profårskurser äro anordnade, komme att få på sin lott en öfverväldigande mängd prof, något som vore desto olägligare som dessa domkapitel redan nu äro mycket betungade. Vidare tillgodoses lika litet genom detta förslag som genom kommitterades det af många framhållna behofvet af en den tillsättande myndighetens personliga kännedom om de sökande. Men skulle det vid utnämningar visa sig, att ett flertal af de tillsättande myndigheterna lade mycken vikt vid en sådan personlig bekantskap, skulle det lätt leda dertill, att profvens antal fortfarande blefve lika stort som hittills och att i sjelfva verket således intet vunnits.

Äfven med afseende å den ifrågasatta kommissionens organisation och verksamhetsätt, sådana dessa af de kommitterade föreslagits, hafva åtskilliga anmärkningar gjorts. Så har, bland annat, framhållits, att profvens antal per år antagligen komme att blifva större, än kommitterade beräknat, och särskildt att omprofvens antal blifvit för lågt upptaget; att såväl på grund häraf som emedan de föreslagna arfvodena vore för små, kostnaderna icke kunde inskränkas till angifvet belopp; att tiden för lärareplatsers tillsättning skulle förlängas; att konkurrensen om dylika platser skulle betydligt ökas genom den lättnad, som sålunda bereds de sökande, så att de tillsättande myndigheternas tid skulle i långt högre grad upptagas af pröfningen af handlingar, än genom de nu anbefalda profven; att rätten till omprof i samma ämnen borde inskränkas; att prof skulle kunna hållas icke blott under ferierna utan äfven under terminerna; att kommissionens »fasta» medlemmar borde förordnas efter förslag af domkapitel och direktioner; och att förberedelsetiden vid profven borde ökas. Derjemte har anmärkts å ena sidan att, då de »fasta» medlemmarne skulle utgöra flertalet inom kommissionen vid profvens bedömande, tydligt vore att de skulle en gång för alla bestämma reglerna för profvens bedömande och de profvande blifva tvungna att ställa sig i öfverensstämmelse med dessa regler, om de skulle kunna vinna kommissionens erkännande, hvaraf åter följden måste blifva, att hela lärarekåren så småningom blefve såsom stöpt i samma form; under det att å andra sidan påståtts, att likformigheten vid profvens bedömande icke vore nog betryggad, då de »tillfälliga» ledamöterna blefve mycket rörliga och de »ständiga» äfven understundom ombyttes, och i synnerhet emedan kommissionen säkerligen i många fall blefve tvungen att arbeta på olika afdelningar. Vidare har yrkats å ena sidan att kommissionens samtliga medlemmar borde väljas bland de allmänna läroverkens ordinarie lärare och å andra sidan att kommissionens samtliga medlemmar icke borde vara pedagogiska fackmän utan att bland

dem äfven borde finnas andra personer såsom representanter för allmän bildning; samt å ena sidan att kommissionens alla ledamöter borde utses inom Stockholms talrika lärarekår eller bland andra i Stockholm bosatta och i undervisningsfrågor kompetenta personer, och å andra sidan att icke blott kommissionens öfriga medlemmar utan äfven ordföranden skulle kunna tagas från landsorten och att Stockholmsledamöterna aldrig skulle få utgöra majoritet inom kommissionen.

Af de uppgifter, som infordrats från domkapitlen samt direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk angående antalet undervisningsprof, som inför dem aflagts under läsåren 1888—1893, framgår (Bil. A) att undervisningsprofven i medeltal för år uppgått till nära 190 samt att deraf 47 gått lektorsbefattning, nära 123 adjunksbefattning och 20 aflagts utan att särskild befattning blifvit sökt, d. v. s. för vinnande af lönetursberäkning. Hvad som härvid genast tilldrager sig uppmärksamheten, är att profven för lönetursberäkning icke utgjort flere än 20 om året, ehuru omkring 50 lärarekandidater årligen avsluta sin profårskurs och någon lönetursberäkning icke kan vinnas utan profs afläggande, sedan 1863 års nådiga cirkulär med afseende härå 1890 blifvit upphäfdt. Troligt är väl icke, att ett så stort antal blifvande lärare uppoffrat sin rätt till lönetursberäkning, emedan de icke velat underkasta sig ett prof, utan antagligare torde vara, att åtminstone ett tjugutal aflagt dylikt prof, ehuru under form af prof för sökt befattning, hvarvid dock befattningen i sjelfva verket blifvit sökt snarare för att erhålla tillfälle till profs undergående än med någon förhoppning om att få platsen.

De 190 prof, som årligen förekommit, skulle således, om alla prof, som i sjelfva verket aflagts blott för lönetursberäkning, afdroges, böra minskas med omkring 40 eller till omkring 150. Jemföres åter detta antal med det, som af kommitterade beräknats för kommissionens första verksamhetsår, eller 130, så är skilnaden blott 20 prof; och denna skilnad skulle kunna förklaras dermed att 20 personer årligen aflagt prof i samma ämnen inom två stift. Sammanställes åter medeltalet för de sist förflutna åren med det, som enligt kommitterades beräkning skulle förekomma, sedan normala förhållanden inträdt, d. v. s. sedan alla nu kompetente vunnit befordran eller aflagt prof inför kommissionen, eller 75, visar sig visserligen det senare blott hälften så stort som det förra, men detta är just något, som man väntat af den föreslagna anordningen, och som skulle utgöra en af fördelarne dervid. Och då de årligen nytillkomnas antal icke öfverstiger 50, synes föga sannolikt, att de s. k. omprofven, kompletteringsprofven och profven för lönetur såsom lektor skulle tillsammans uppgå till mer än 25 fullständiga prof. Någon full säkerhet kan emeller-

tid i detta afseende icke vinnas, och möjligt är därför, att profvens antal åtminstone under vissa år kan blifva större, än hvad kommitterade antagit, och att således äfven kostnaderna måste blifva större än som beräknats. Men om berörda öfverskott, såsom antagligt är, icke blir mer betydande, torde det hvarken vålla öofvervinneliga svårigheter för kommissionens verksamhet eller några afsevärda kostnader. Det har visserligen äfven yrkats, att anslagsbeloppet skulle höjas, emedan de föreslagna arfvodena vore för små, men ehuru onekligen knappt tilltagne, torde de dock visa sig för ändamålet tillräckliga. Åtminstone torde en höjning af dem icke böra ifrågasättas, förrän den visat sig nödvändig.

Den fruktan, som från ett par håll uttalats, att tiden för lärareplatsers tillsättning skulle genom den nya anordningen i väsentlig mån förlängas, kan jag icke dela. Af kommitterades framställning synes mig nemligen klart framgå, att äfven i värsta fall förlängningen icke bör kunna uppgå till mer än ett par veckor, i jemförelse med den tid, som under decenniet 1882—1892 åtgått för dylika platsers tillsättning, och i gynsamare fall skulle en betydlig förkortning af denna tid kunna vinnas. För öfrigt torde, med vår tids utvecklade kommunikationer, på sätt ett domkapitel föreslagit, ansökningstiden kunna ej obetydligt förkortas.

Att kommissionens sammansättning skulle kunna föra det med sig, att hela vår lärarekår så småningom blefve såsom stöpt i samma form, kan jag ej förstå. Då de »fasta» medlemmarne, genom hvilka denna verkan skulle åstadkommas, skulle utses af Kongl. Maj:t, torde man väl kunna antaga, att dertill komme att väljas sådana, som utmärkt sig för säkert omdöme i pedagogiska frågor och framstående pedagogisk skicklighet; och att dylika personer under ständigt samarbete med en mängd i de särskilda läroämnena speciellt sakkunniga medlemmar af stor förtjenst skulle förfalla till förderflig ensidighet är väl föga troligt. Men om ock vissa bestämda pedagogiska fordringar af dem betraktades såsom de, hvilka i första rummet borde vara fyllda för att ett godt betyg skulle erhållas, månne det skulle vara så lätt att fylla dessa fordringar, att en hvar, som ville det, skulle kunna göra det? I allmänhet kräfver fyllandet af pedagogiska fordringar och iakttagandet af viktigare pedagogiska regler mångåriga studier och mycken öfning samt äfven särskildt anlag. Att få en lärarekår stöpt i en form går därför ingalunda så lätt för sig, om denna form afser fyllandet af högre och väsentligare kraf vid undervisningen. Snarare skulle vara att befara, att likformigheten i profvens bedömande icke vore nog tillgodosedd. Men äfven denna fruktan torde vara obefogad, derest af kommitterade anvisadt förfaringssätt i de särskilda fallen iakttages. Vid prof inför domkapitel och direktationer äro de bedömande inga-

lunda alltid desamma, utan att klagomål öfver bristande likformighet i följd deraf försports. Ett företräde har kommissionen genom sin sammansättning afgjort framför domkapitlen, nemligen att två specielt sakkunniga medlemmar deltaga i dess bedömande af prof i hvarje ämne, under det att nästan aldrig vid prof inför domkapitlen mer än en i hvarje ämne specielt sakkunnig medlem förekommer. Och huru stort, för att icke säga afgörande inflytande denna i sjelfva verket utöfvar på det betyg, som afgifves, torde vara väl känt.

Skärskådandet af öfriga, deraf förtjenta, anmärkningar med afseende å föreliggande förslag torde kunna uppskjutas, tills fråga blir om fastställande af instruktion för den ifrågasatta profkommissionen.

I likhet med samtliga de myndigheter, som deröfver yttrat sig, instämmer jag i kommitterades förslag, att lönetursberäkning såsom adjunkt må utan afläggande af undervisningsprof tillkomma dem, som i öfrigt äro dertill behörige; men då lönetursberäkning för den förflutna tiden ej gerna kan medgifvas dem, som icke fullgjort de vilkor, som under densamma varit för denna förmån stadgade, torde det böra föreskrifvas, att lönetursberäkning enligt den nya bestämmelsen först med nästa kalenderår må taga sin början. Att åter, såsom åtskilliga myndigheter yrkat, äfven medgifva lönetursberäkning såsom lektor utan aflagdt undervisningsprof för lektorsbefattning kan jag deremot icke tillstyrka, då tillräckliga skäl för ett dylikt medgifvande icke synas mig hafva blifvit gifna.

Såsom i det föregående anförts har jag redan under förra året vid en föredragning för Eders Kongl. Maj:t uttalat mig angående lämpligheten af att förlägga samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken till en kommission i hufvudstaden; och då jag icke har några väsentliga anmärkningar att göra vare sig mot kommitterades förslag till den ifrågasatta kommissionens organisation och sättet för dess verksamhet eller mot deras kostnadsberäkning, och icke heller funnit, att sådana blifvit af de hörda myndigheterna anförda, anser jag mig böra tillstyrka Eders Kongl. Maj:t att af Riksdagen begära ett årligt anslag af 12,000 kronor för inrättandet af en dylik kommission i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det af kommitterade afgifna förslaget. De kostnader, som under de första åren af kommissionens verksamhet skulle blifva erforderliga utöfver nämnda belopp, torde utan olägenhet kunna gäldas af reservationerna å anslagen till de allmänna läroverken, som dertill lemna tillgång. Men då i följd af sakens natur kostnaderna kunna blifva olika under olika år, och mindre kostnader under det ena året nästan med nödvändighet föranleda större kostnader under det följande, så torde det begärda anslaget böra uppföras såsom reservationsanslag. Förslag till in-

struktion för kommissionen, innehållande närmare bestämmelser angående dess organisation och verksamhet, äfvensom till de ändringar i gällande befodringslag, som kunna föranledas af den nya anordningen af undervisningsprofven, torde jag framdeles, sedan Riksdagen fattat sitt beslut i frågan, blifva i tillfälle att för Eders Kongl. Maj:t framlägga.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställer jag, att Eders Kongl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen:

dels medgifva att bestämmelsen beträffande godkänt undervisningsprof såsom vilkor för lönetursberäkning såsom adjunkt vid allmänt läroverk måtte upphöra att gälla; samt att denna ändring må vinna tillämpning från och med början af nästa kalenderår;

dels att till inrättande, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ofvan angifna grunder, af en kommission i hufvudstaden, inför hvilken samtliga undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken skola afläggas, bevilja ett årligt reservationsanslag af 12,000 kronor.

Hvad departementschefen sålunda yttrat och hemställt täcktes Hans Maj:t Konungen, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder bifalla och gilla; och skulle proposition af den lydelse bilagan n:o 2 till detta protokoll utvisar till Riksdagen aflätas.

Ex protocollo

C. von Schulzenheim.

Bil. A.

Uppgift å antalet under läsåren 1888—1893 aflagda undervisningsprof för lärarebefattningar vid de allmänna läroverken.

Stift	För sökt lektors- befattning	För sökt adjunkts- befattning	Utan att lärarebe- fattning sökts	Summa	Medium per år
Upsala	13	54	11	78	15,6
Linköping	26	37	6	69	13,8
Skara	28	69	5	102	20,4
Strengnäs	34	66	7	107	21,4
Vesterås	—	38	4	42	8,4
Vexjö	29	36	7	72	14,4
Lund	35	104	23	162	32,4
Göteborg	25	41	6	72	14,4
Kalmar	11	39	—	50	10,0
Karlstad	2	19	2	23	4,6
Hernösand	19	28	10	57	11,4
Visby	5	14	1	20	4,0
Stockholm	8	68	19	95	19,0
Summa	235	613	101	949	—
Medium för år	47,0	122,6	20,2	—	189,8